

Кладієв В. М.

аспірант,

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9333-8691>

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПАСИВНИХ РАХУНКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено теоретичні, методичні та організаційні засади формування облікової політики щодо пасивних рахунків бухгалтерського обліку аграрних підприємств. Обґрунтовано необхідність розширення її функціонального призначення від регламентації способів ведення бухгалтерського обліку та складання звітності до формування якісної, достовірної й аналітично придатної інформації відповідно до потреб системи управління. Актуальність такого підходу зумовлена специфікою діяльності аграрних підприємств, використанням земельних та інших природних ресурсів, особливостями структури капіталу, формуванням забезпечень і резервів та необхідністю врахування господарських ризиків. Обґрунтовано взаємозв'язок між метою, завданнями облікової політики та очікуваними інформаційними результатами її реалізації. Запропоновано систематизацію положень облікової політики за логічним взаємозв'язком «об'єкт облікової політики – методичні положення – інформаційний результат». Конкретизовано основні положення щодо формування інформації про власний і ресурсний капітал, довгострокові та поточні зобов'язання, забезпечення і резерви, а також специфічні зобов'язання аграрних підприємств. Удосконалено методичні та організаційні засади формування інформації пасивних рахунків бухгалтерського обліку. **Методична** складова охоплює класифікацію, визнання й оцінку капіталу та зобов'язань, формування забезпечень і розкриття інформації; організаційна – розвиток робочого плану рахунків, аналітичного обліку, облікових реєстрів, документообігу та внутрішнього контролю. Запропонований підхід забезпечує послідовну трансформацію інформації про власний, позиковий і тимчасово залучений суспільний капітал у звітні показники та її використання для інформаційного забезпечення управління на мікро-, мезо- та макрорівнях.

Ключові слова: облікова політика, пасивні рахунки, бухгалтерський облік, власний капітал, ресурсний капітал, позиковий капітал, зобов'язання, забезпечення, аграрні підприємства, інформаційне забезпечення управління.

Volodymyr Kladiiev

National Scientific Centre «Institute of Agrarian Economics»

ACCOUNTING POLICY AS A TOOL FOR GENERATING INFORMATION FROM LIABILITY AND EQUITY ACCOUNTS OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article examines the theoretical, methodological, and organizational foundations for developing accounting policies related to liability and equity accounts of agricultural enterprises. The necessity of expanding the functional role of accounting policy from regulating accounting methods and financial reporting procedures to generating high-quality, reliable, and analytically useful information in accordance with the needs of the management system is substantiated. The relevance of this approach is determined by the specific characteristics of agricultural enterprises, including the use of land and other natural resources, specific capital structures, the recognition of provisions and reserves, and the need to account for business risks. The relationship between the objectives and tasks of accounting policy and the expected information outcomes of its implementation is substantiated. The accounting policy provisions are systematized according to the logical relationship “accounting policy object – methodological provisions – information outcome.” The key provisions for generating information on equity and resource capital, long-term and current liabilities, provisions and reserves, as well as specific liabilities of agricultural enterprises, are specified. The methodological and organizational foundations for generating information from liability and equity accounts have been improved. The methodological component covers the classification, recognition and measurement of capital and liabilities, the recognition of provisions, and information disclosure, while the organizational component includes the development of the working chart of accounts, analytical accounting, accounting registers, document flow, and internal control. The proposed approach ensures the consistent transformation of information on equity, debt capital, and temporarily attracted social capital into reporting indicators and its use for management information support at the micro, meso, and macro levels.

Keywords: accounting policy, liability and equity accounts, accounting, equity, resource capital, debt capital, liabilities, provisions, agricultural enterprises, management information support.

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасні умови функціонування аграрних підприємств характеризуються ускладненням структури джерел фінансування, розширенням кола зобов'язань, використанням державної підтримки, кредитних і грантових ресурсів, а також зростанням вимог до інформаційної прозорості та обґрунтованості управлінських рішень. За таких умов підвищується значення інформації, що формується на пасивних рахунках бухгалтерського обліку та характеризує власний і позиковий капітал, забезпечення, резерви й інші джерела фінансування діяльності підприємства.

Водночас традиційний підхід до формування облікової політики переважно орієнтований на регламентацію способів ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. У наукових дослідженнях основна увага зосереджується на методах оцінки активів, визнанні доходів і витрат та їх впливі на фінансові результати, тоді як методологічний потенціал облікової політики щодо формування інформації про джерела капіталу та зобов'язання підприємства досліджений значно меншою мірою. Особливої актуальності ця проблема набуває для аграрних підприємств, діяльність яких пов'язана з використанням земельних та інших природних ресурсів, сезонністю виробництва, специфічною структурою капіталу, необхідністю формування забезпечень і резервів та значним впливом господарських ризиків. Це зумовлює потребу в належній аналітичній деталізації інформації про власний капітал, довгострокові й поточні зобов'язання, забезпечення, ресурсний капітал та специфічні зобов'язання перед власниками земельних ділянок (паїв).

У зв'язку з цим виникає необхідність переосмислення ролі облікової політики щодо пасивних рахунків бухгалтерського обліку та розширення її функціонального призначення – від регламентації окремих методів обліку до формування якісної, достовірної та аналітично придатної інформації відповідно до потреб системи управління. Актуальним є удосконалення методичних та організаційних засад облікової політики, які забезпечуватимуть взаємозв'язок між визнанням, оцінкою, класифікацією й аналітичною деталізацією об'єктів пасивних рахунків, формуванням звітних показників та їх подальшим використанням для прийняття управлінських рішень на мікро-, мезо- та макрорівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування облікової політики підприємства посідає важливе місце у наукових дослідженнях з бухгалтерського обліку, що зумовлено її безпосереднім впливом на методику відображення господарських операцій, формування облікової інформації та показників звітності. У науковій літературі облікова політика досліджується з різних

позицій: як елемент організації бухгалтерського обліку, інструмент реалізації альтернативності облікових методів, чинник формування фінансових результатів, складова інформаційного забезпечення управління та засіб впливу на якість звітної інформації. Водночас різноманітність наукових підходів свідчить про відсутність однозначного розуміння її функціонального призначення в умовах розширення інформаційних запитів користувачів бухгалтерської інформації.

Нормативною основою формування облікової політики в Україні є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», відповідно до якого облікова політика визначається як сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності [1]. Аналогічний підхід закладено в НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2]. У міжнародній практиці МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» визначає облікові політики через конкретні принципи, основи, домовленості, правила та практики, що застосовуються суб'єктом господарювання при складанні та поданні фінансової звітності [3]. Отже, нормативний підхід переважно пов'язує облікову політику з методологією ведення бухгалтерського обліку та формування показників фінансової звітності.

У наукових дослідженнях зазначений підхід набув подальшого розвитку. Один із напрямів наукової думки пов'язаний із розглядом облікової політики як інструменту забезпечення достовірності та належної якості фінансової інформації. Зокрема, О. Л. Шерстюк підкреслює, що облікова політика є основою формування показників фінансової звітності та визначає якісні характеристики інформації, яка надходить її користувачам [4]. Такий підхід узгоджується з вимогами національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, відповідно до яких підприємство повинно визначати та розкривати застосовані принципи оцінки статей звітності й методи бухгалтерського відображення суттєвих господарських операцій [5; 6]. У цьому контексті облікова політика виконує передусім інформаційну функцію, забезпечуючи послідовність формування, зіставність та достовірність облікових показників.

Інший напрям наукових досліджень акцентує увагу на управлінській природі облікової політики та реалізації підприємством права вибору з-поміж альтернативних способів бухгалтерського обліку. Ю. А. Верига та А. М. Волошин зазначають, що до облікової політики доцільно включати передусім ті елементи, щодо яких нормативно-правовими актами передбачено альтернативні варіанти організації та ведення обліку, тоді як положення, однозначно

встановлені законодавством, не потребують механічного дублювання [5]. За такого підходу облікова політика перестає бути виключно внутрішнім регламентом бухгалтерської служби та набуває ознак управлінського інструменту, за допомогою якого підприємство формує власну модель бухгалтерського відображення господарських процесів відповідно до особливостей діяльності та інформаційних потреб управління.

Вагомий напрям досліджень становлять наукові праці, присвячені впливу облікової політики на формування фінансових результатів підприємства. Значна частина науковців обґрунтовує залежність величини окремих показників фінансової звітності та фінансового результату до оподаткування від прийнятих підприємством методичних рішень щодо оцінки, визнання та відображення об'єктів бухгалтерського обліку. Такої позиції дотримуються Я. В. Лебедзевич, Т. М. Сторожук, Л. В. Чижевська, І. Р. Поліщук, С. С. Сарган та інші дослідники [6; 7; 8]. У цьому контексті особливого значення набуває визначення в обліковій політиці методів оцінки доходів і витрат, формування забезпечень та резервів, оскільки прийняті щодо них облікові рішення безпосередньо або опосередковано впливають на величину фінансового результату та інформацію, яка використовується при визначенні об'єкта оподаткування податком на прибуток.

Суттєвий внесок у розвиток теоретико-методичних положень облікової політики зробили Ф. Ф. Бутинець та представники його наукової школи. Облікова політика розглядається ними як комплекс взаємопов'язаних методичних та організаційних рішень, що охоплюють оцінку фактів господарського життя, організацію документообігу, використання системи рахунків, проведення інвентаризації, застосування регістрів бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності [9]. До найбільш впливових її елементів Ф. Ф. Бутинець відносить вибір моменту визнання доходів, методи оцінки виходу запасів та способи нарахування амортизації [10]. О. А. Подолянчук розширює відповідний перелік методикою обліку основних засобів, запасів, резерву сумнівних боргів, забезпечень майбутніх витрат і платежів, які впливають на формування фінансового результату діяльності підприємства [11]. У контексті розвитку управлінського спрямування бухгалтерського обліку М. А. Проданчук досліджує його місце в системі управління аграрним бізнесом, акцентуючи увагу на необхідності формування облікової інформації відповідно до інформаційних потреб управління аграрними підприємствами [12]. Такий підхід розширює традиційне розуміння функціонального призначення бухгалтерського обліку та створює теоретичне підґрунтя для розгляду обліко-

вої політики не лише як засобу регламентації облікового процесу, а й як інструменту цілеспрямованого формування інформації для прийняття управлінських рішень.

Узагальнення наведених наукових підходів дає підстави стверджувати, що в дослідженнях облікової політики домінує орієнтація на активи, доходи, витрати та фінансові результати. Значна увага приділяється методам амортизації, оцінці запасів, формуванню резервів, визнанню доходів і витрат та їх впливу на фінансовий результат. Водночас методологічний потенціал облікової політики щодо формування інформації про джерела капіталу та зобов'язання підприємства, які відображаються на пасивних рахунках бухгалтерського обліку, досліджений значно меншою мірою.

Такий стан наукового опрацювання проблеми потребує переосмислення ролі облікової політики щодо пасивних рахунків бухгалтерського обліку. Інформація про власний капітал, позиковий капітал, забезпечення та тимчасово залучений суспільний капітал характеризує не лише джерела фінансування активів підприємства. Вона відображає відносини підприємства з власниками, кредиторами, працівниками, державою та іншими зацікавленими сторонами, характеризує фінансову стійкість, структуру капіталу, ризики, майбутні зобов'язання та спроможність підприємства забезпечувати безперервність і розвиток діяльності. Відповідно, якість такої інформації безпосередньо залежить від методичних та організаційних рішень, закріплених в обліковій політиці підприємства.

Разом із тим проведений аналіз наукових досліджень засвідчив недостатню розробленість методологічних положень облікової політики щодо пасивних рахунків бухгалтерського обліку. Зокрема, потребують подальшого обґрунтування підходи до визначення в обліковій політиці критеріїв визнання, оцінки, класифікації, аналітичної деталізації та розкриття інформації про власний капітал, забезпечення, позиковий і тимчасово залучений суспільний капітал. Недостатньо дослідженим залишається й взаємозв'язок між елементами облікової політики, інформацією пасивних рахунків бухгалтерського обліку та показниками, що формуються на її основі для задоволення інформаційних потреб різних груп користувачів.

Отже, подальший розвиток теорії та методології облікової політики доцільно пов'язувати з розширенням її функціонального призначення – від регламентації окремих способів ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності до створення системного інформаційного підґрунтя для формування, деталізації та розкриття інформації пасивних рахунків бухгалтерського обліку. Це зумов-

лює необхідність обґрунтування складу елементів облікової політики щодо власного капіталу, забезпечень, позикового та тимчасово залученого суспільного капіталу, визначення їх інформаційного змісту та встановлення взаємозв'язку із системою звітних показників підприємства.

Метою статті є обґрунтування та удосконалення методичних і організаційних засад облікової політики щодо формування, деталізації та трансформації інформації пасивних рахунків бухгалтерського обліку аграрних підприємств у звітні показники відповідно до інформаційних потреб системи управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні умови функціонування аграрних підприємств зумовлюють необхідність перегляду традиційного підходу до формування облікової політики, за якого її зміст переважно орієнтований на вибір способів ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Розширення інформаційних потреб управління, ускладнення структури джерел фінансування, використання державної підтримки, залучення кредитних і грантових ресурсів, необхідність оцінки фінансових ризиків та забезпечення інформаційної прозорості потребують відповідного розвитку інформації, що формується на пасивних рахунках бухгалтерського обліку.

Пасивні рахунки в цьому контексті доцільно розглядати не лише як технічний інструмент відображення джерел формування активів, а як важливу складову інформаційного забезпечення управління. Інформація про власний і позиковий капітал, забезпечення, резерви та тимчасово залучений суспільний капітал характеризує структуру джерел фінансування діяльності підприємства, його фінансову стійкість, існуючі та потенційні зобов'язання, взаємовідносини із власниками, кредиторами, державою та іншими зацікавленими сторонами. Відповідно, зміст облікової політики щодо зазначених об'єктів повинен визначатися не лише нормативними вимогами до їх бухгалтерського відображення, а й інформаційними потребами системи управління.

За такого підходу облікова політика набуває ширшого функціонального призначення та виступає інструментом формування якісної, достовірної й аналітично придатної інформації про пасиви підприємства. Це передбачає встановлення взаємозв'язку між критеріями визнання та оцінки об'єктів обліку, їх класифікацією, аналітичною деталізацією, порядком узагальнення інформації та її подальшим використанням для прийняття управлінських рішень і формування відповідних показників звітності.

Особливого значення зазначена проблема набуває для аграрних підприємств, діяльність яких характеризується специфічною структурою капіталу,

використанням земельних і біологічних ресурсів, сезонністю виробництва, залежністю від природно-кліматичних чинників, залученням державної підтримки та необхідністю формування забезпечень і резервів для мінімізації господарських ризиків. За цих умов облікова політика повинна забезпечувати не лише нормативно регламентоване відображення господарських операцій, а й формування інформації, достатньої для оцінки ресурсного потенціалу, фінансової стійкості, ризиків та перспектив розвитку аграрного підприємства.

Виходячи із зазначеного, метою формування облікової політики щодо пасивних рахунків бухгалтерського обліку визначено створення якісної, достовірної та аналітично придатної інформації для забезпечення прийняття управлінських рішень, складання фінансової, податкової та інтегрованої звітності й інформаційного забезпечення управління на мікро-, мезо- та макрорівнях. Реалізація визначеної мети потребує узгодження завдань облікової політики з очікуваними інформаційними результатами її застосування (рис. 1).

Як видно з рис. 1, запропонований підхід ґрунтується на безпосередньому взаємозв'язку між метою облікової політики, визначеними завданнями та очікуваними результатами їх реалізації. Така побудова дає змогу відійти від формального визначення елементів облікової політики та орієнтувати їх на отримання конкретного інформаційного результату, необхідного для системи управління.

Перший блок завдань передбачає визначення єдиних критеріїв визнання, оцінки та класифікації складових власного, позикового і тимчасово залученого суспільного капіталу. Його реалізація спрямована на формування достовірної інформації про структуру пасивів та забезпечення її зіставності. У цьому випадку облікова політика виконує методологічну функцію, встановлюючи єдині правила бухгалтерського відображення економічно однорідних об'єктів та створюючи передумови для формування порівнянної інформації в часі.

Другий блок пов'язаний із формуванням системи аналітичного обліку пасивних рахунків відповідно до управлінських інформаційних запитів. Його значення полягає в переході від узагальненої інформації синтетичного обліку до необхідного рівня її деталізації за видами капіталу, джерелами його формування, строками, суб'єктами, напрямками використання та іншими характеристиками, що мають значення для управління. Результатом є підвищення аналітичності бухгалтерської інформації та створення інформаційної бази для формування показників фінансової, податкової й інтегрованої звітності.

Третій блок завдань враховує галузеву специфіку аграрних підприємств і передбачає визначен-

Рис. 1. Узгодження завдань облікової політики щодо формування інформації пасивних рахунків бухгалтерського обліку аграрних підприємств відповідно до потреб системи управління

Джерело: розроблено автором

ня порядку оцінки прав користування земельними ресурсами, ресурсного капіталу, додаткового капіталу, забезпечень і резервів. Реалізація зазначеного завдання розширює інформаційні можливості пасивних рахунків та спрямована на об'єктивніше відображення ресурсного потенціалу, фінансової стійкості й ризиків аграрного підприємства. Таким чином, облікова політика забезпечує взаємозв'язок між галузевими особливостями господарської діяльності та методикою формування бухгалтерської інформації.

Четвертий блок передбачає інтеграцію облікової політики із системою фінансової, податкової та інтегрованої звітності. Його реалізація забезпечує трансформацію інформації пасивних рахунків із локального бухгалтерського ресурсу в багаторівневий інформаційний ресурс, придатний для використання різними групами користувачів та на різних рівнях управління. При цьому важливим є збереження інформаційного взаємозв'язку між первинним відображенням господарських операцій, аналітичними

рахунками, обліковими регістрами та показниками відповідних форм звітності.

Отже, запропоноване узгодження мети, завдань та очікуваних результатів змінює функціональне розуміння облікової політики щодо пасивних рахунків бухгалтерського обліку. Її призначення не обмежується регламентацією способів ведення бухгалтерського обліку та забезпеченням складання звітності, а поширюється на цілеспрямоване формування інформаційного ресурсу відповідно до потреб управління. За такого підходу кожному завданню облікової політики відповідає конкретний інформаційний результат: уніфікації критеріїв визнання, оцінки та класифікації – достовірність і зіставність інформації; розвитку аналітичного обліку – необхідний рівень її деталізації; удосконаленню оцінки специфічних об'єктів аграрних підприємств – об'єктивніше відображення ресурсного потенціалу, фінансової стійкості та ризиків; інтеграції зі звітністю – формування багаторівневого інформаційного ресурсу для управління.

Таким чином, облікова політика щодо пасивних рахунків бухгалтерського обліку набуває ознак системного інформаційно-методичного інструменту, який забезпечує взаємозв'язок між методикою бухгалтерського обліку, формуванням звітних показників та інформаційними потребами управління. Це створює підґрунтя для подальшого визначення конкретних елементів облікової політики щодо окремих груп пасивних рахунків, їх систематизації та обґрунтування методичних варіантів, які доцільно закріплювати в наказі про облікову політику аграрного підприємства.

Реалізація визначених завдань облікової політики потребує їх конкретизації щодо окремих об'єктів пасивних рахунків бухгалтерського обліку. При цьому важливим є не лише встановлення способів визнання, оцінки та відображення відповідних об'єктів, а й визначення інформаційного результату, який має бути отриманий унаслідок застосування обраних методичних положень. Такий підхід дає змогу пов'язати облікову політику з інформаційними потребами управління та розглядати її як інструмент цілеспрямованого формування бухгалтерської інформації.

Особливого значення це набуває щодо власного капіталу та зобов'язань, інформація про які характеризує джерела фінансування діяльності, структуру капіталу, фінансову стійкість, платоспроможність і ризики підприємства. Для аграрних підприємств відповідна інформація доповнюється специфічними об'єктами, пов'язаними з використанням земельних та інших природних ресурсів, формуванням ресурсного капіталу, забезпечення майбутніх витрат і зобов'язань перед власниками земельних ділянок

(паїв). У вихідному матеріалі саме для забезпечення орендної плати передбачено визначення бази розрахунку, строків нарахування, коригування та деталізацію за пайовиками, земельними ділянками і договорами оренди.

З огляду на це основні положення облікової політики доцільно систематизувати за відповідними об'єктами з одночасним визначенням їх інформаційного результату (табл. 1).

Дані табл. 1 засвідчують, що формування облікової політики щодо власного капіталу та зобов'язань доцільно здійснювати за принципом «об'єкт облікової політики – методичні положення – інформаційний результат». На відміну від традиційного підходу, орієнтованого переважно на фіксацію обраних підприємством способів ведення бухгалтерського обліку, запропонований підхід визначає, яка саме інформація повинна бути сформована в результаті застосування відповідного елемента облікової політики.

Щодо власного капіталу облікова політика повинна забезпечувати достовірне відображення його структури, джерел формування та напрямів використання. Окремого значення для аграрних підприємств набуває ресурсний капітал, формування інформації про який пов'язується з визнанням та оцінкою прав користування земельними й іншими природними ресурсами. Такий підхід дає змогу розширити інформаційну характеристику власного капіталу показниками ресурсного потенціалу та капіталізації підприємства. У досліджуваному матеріалі для ресурсного капіталу передбачено, зокрема, критерії визнання прав користування ресурсами та методику їх оцінки.

Таблиця 1

Основні положення облікової політики щодо формування інформації про власний капітал та зобов'язання аграрних підприємств

Об'єкт облікової політики	Основні положення облікової політики	Інформаційний результат
Власний капітал	Визнання й оцінка внесків; формування та зміна складеного, додаткового і резервного капіталу; порядок розподілу та реінвестування прибутку	Достовірна інформація про структуру, формування та використання власного капіталу
Ресурсний капітал	Визнання й оцінка прав користування земельними та іншими ресурсами; порядок їх аналітичного відображення	Інформація про ресурсний потенціал та рівень капіталізації підприємства
Довгострокові зобов'язання	Критерії визнання і класифікації; оцінка та дисконтування; деталізація за кредиторами і договорами	Інформація про довгострокові джерела фінансування та фінансову стійкість
Поточні зобов'язання	Момент визнання; класифікація за строками погашення, контрагентами та договорами	Інформація для оцінювання ліквідності та платоспроможності
Забезпечення та резерви	Критерії створення; методи оцінки і перегляду; порядок використання та інвентаризації	Інформація про майбутні витрати, зобов'язання та ризики
Специфічні зобов'язання аграрних підприємств	Формування забезпечень орендної плати за земельні паї; база і періодичність розрахунку; деталізація за договорами та пайовиками	Достовірна оцінка майбутніх виплат і витрат аграрного підприємства

Джерело: сформовано автором

Щодо зобов'язань ключовим завданням облікової політики є формування інформації, необхідної для оцінювання довгострокових джерел фінансування, ліквідності, платоспроможності та майбутніх ризиків підприємства. Тому критерії визнання і класифікації, способи оцінки, дисконтування, строки погашення та аналітична деталізація повинні визначатися з урахуванням подальшого управлінського використання сформованої інформації. Зокрема, для довгострокових зобов'язань вихідним матеріалом передбачено оцінку й дисконтування та деталізацію за кредиторами і договорами.

Таким чином, запропонована систематизація дозволяє розглядати облікову політику не лише як сукупність прийнятих підприємством методів бухгалтерського обліку, а як інструмент цілеспрямованого формування інформації пасивних рахунків. Її методичні положення мають визначатися з урахуванням очікуваного інформаційного результату, що забезпечує взаємозв'язок між об'єктами бухгалтерського обліку, способами формування інформації про них та потребами управління аграрним підприємством.

Проведене дослідження засвідчило, що удосконалення облікової політики щодо пасивних рахунків бухгалтерського обліку не повинно обмежуватися уточненням окремих методів оцінки, визнання чи відображення власного капіталу та зобов'язань. Необхідним є комплексний підхід, який забезпечує взаємозв'язок методичних положень облікової політики з організацією бухгалтерського обліку, формуванням інформації пасивних рахунків, її трансформацією у звітні показники та подальшим використанням у системі управління.

В основу такого підходу покладено розмежування методичних та організаційних засад удосконалення облікової політики. Методична складова визначає правила класифікації, визнання, оцінки, формування забезпечень та розкриття інформації, тоді як організаційна забезпечує їх практичну реалізацію через робочий план рахунків, систему аналітичного обліку, бухгалтерські регістри, документообіг та внутрішній контроль. Поєднання зазначених складових дає можливість забезпечити послідовність формування інформації – від первинного відображення об'єктів на рахунках бухгалтерського обліку до її узагальнення та використання у звітності.

При цьому особливістю запропонованого підходу є врахування галузевої специфіки аграрних підприємств через формування інформації про ресурсний капітал, права користування земельними ресурсами, забезпечення майбутніх витрат і платежів, у тому числі забезпечення виплати орендної плати власникам земельних ділянок (паїв). Це дозволяє пов'язати

загальні положення облікової політики зі специфічними інформаційними об'єктами аграрного виробництва та потребами управління капіталом.

На основі проведеного дослідження систематизовано напрями удосконалення методичних та організаційних засад облікової політики щодо формування інформації пасивних рахунків бухгалтерського обліку аграрних підприємств (рис. 2).

Як видно з рис. 2, запропонований підхід передбачає послідовний взаємозв'язок «облікова політика – методичні та організаційні засади – інформація пасивних рахунків – звітні показники – інформаційне забезпечення управління». На відміну від традиційного розуміння облікової політики як сукупності обраних підприємством методів ведення бухгалтерського обліку, її функціональне призначення розширюється до інструменту цілеспрямованого формування інформації відповідно до потреб її подальшого використання.

Методична складова запропонованого підходу забезпечує єдність критеріїв класифікації, визнання й оцінки складових капіталу та зобов'язань, визначає порядок формування забезпечень і розкриття інформації. Організаційна складова забезпечує практичну реалізацію цих положень через деталізацію синтетичних та аналітичних рахунків, розвиток аналітичного обліку, удосконалення регістрів, документообігу та процедур внутрішнього контролю. Важливим є те, що зазначені складові не функціонують відокремлено, а формують єдиний механізм створення якісної бухгалтерської інформації. Результатом реалізації запропонованих положень є формування систематизованої інформації за трьома взаємопов'язаними групами пасивів: власним капіталом, позиковим капіталом (зобов'язаннями) та тимчасово залученим суспільним капіталом. Такий поділ розширює традиційне інформаційне представлення пасивів і дозволяє врахувати специфічні для аграрних підприємств джерела та форми залучення ресурсів. Сформована інформація надалі трансформується у показники фінансової, податкової та інтегрованої звітності, що забезпечує її багатоцільове використання.

Принципове значення має встановлений взаємозв'язок між формуванням інформації пасивних рахунків та рівнями її управлінського використання. На мікрорівні така інформація забезпечує управління капіталом і зобов'язаннями окремого підприємства; на мезорівні створює інформаційне підґрунтя для оцінювання відповідних процесів у межах галузі та регіону; на макрорівні — для формування інформації, необхідної у процесах державного управління та регулювання. Отже, інформація пасивних рахунків набуває значення багаторівневого інформаційного ресурсу.

Рис. 2. Удосконалення методологічних та організаційних засад формування інформації пасивних рахунків бухгалтерського обліку аграрних підприємств

Джерело: сформовано автором

Висновки. Проведене дослідження дало змогу обґрунтувати необхідність розширення функціонального призначення облікової політики аграрних підприємств щодо пасивних рахунків бухгалтер-

ського обліку. Її формування доцільно орієнтувати не лише на регламентацію способів ведення бухгалтерського обліку та складання звітності, а й на створення якісної, достовірної та аналітично придат-

ної інформації про джерела формування капіталу, зобов'язання і забезпечення відповідно до потреб системи управління.

Обґрунтовано взаємозв'язок між метою, завданнями облікової політики та очікуваними інформаційними результатами її реалізації. Запропоновано систематизувати її положення за логічним взаємозв'язком «об'єкт облікової політики – методичні положення – інформаційний результат», що дозволяє визначати методичні рішення виходячи з характеристик інформації, необхідної для управління. На цій основі конкретизовано положення щодо власного та ресурсного капіталу, довгострокових і поточних зобов'язань, забезпечень і резервів, а також специфічних зобов'язань аграрних підприємств.

Удосконалено методичні та організаційні засади формування інформації пасивних рахунків бухгалтерського обліку. Методична складова охоплює класифікацію, визнання й оцінку складових капіталу та зобов'язань, формування забезпечень і розкриття інформації, а організаційна – робочий план рахунків, аналітичний облік, облікові регістри, документообіг

та внутрішній контроль. Їх взаємоузгодження забезпечує послідовність формування інформації від первинного відображення господарських операцій до її трансформації у звітні показники.

Наукове значення запропонованого підходу полягає у формуванні системного взаємозв'язку «облікова політика – методичні та організаційні засади – інформація пасивних рахунків – звітні показники – інформаційне забезпечення управління». У результаті інформація про власний, позиковий і тимчасово залучений суспільний капітал набуває ознак цілісного інформаційного ресурсу, придатного для багатоцільового використання.

Таким чином, запропоновані положення забезпечують перехід від традиційного розуміння облікової політики як сукупності обраних методів обліку до її використання як інформаційно-методичного інструменту формування інформації пасивних рахунків бухгалтерського обліку. Практична реалізація такого підходу сприятиме підвищенню аналітичності, достовірності та корисності інформації для управління капіталом аграрних підприємств на мікро-, мезо- та макрорівнях.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 Загальні вимоги до фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку (МСБО 8). Облікові політики, зміни в облікових політиках та помилки. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mu17031>
4. Шерстюк О. Л. Облікова політика як основа формування фінансової звітності. *Регіональні перспективи: наук.-практ. журнал*. 2001. Вип. 2–3 (15–16). С. 98–100.
5. Верига Ю.А., Волошин А.М. Бухгалтерська фінансова звітність підприємства : навч. посіб. / за ред. проф. Ю.А. Вериги, 2-е вид., перероб. і доп. К.: ПП «Видавничий дім „Комп'ютерпрес”», 2008. 472 с.
6. Лебедзевич Я. В. Вплив облікової політики підприємства на доходи та результати діяльності. *Вісник ЖІТІ*. 2001. № 15. С. 155–162.
7. Сторожук Т. М. Облікова політика підприємства: сутність та призначення. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2009. № 3.
8. Чижевська Л. В., Поліщук І. Р., Саган С. С. Облікова політика як інструмент управління фінансовими результатами підприємства. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/8142>
9. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підручник / за ред. Ф. Ф. Бутинця. Житомир: Рута, 2003. 444 с.
10. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік: облікова політика і план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність / за ред. Ф. Ф. Бутинця, Н. М. Малюги. Житомир: Рута, 2005. 512 с.
11. Подоляничук О. А. Облікова політика та її вплив на доходи сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2008. № 4. С. 103–108.
12. Проданчук М. А. Облік у системі управління аграрним бізнесом підприємств: моногр. / М. А. Проданчук. К.: ННЦ ІАЕ, 2014. 526 с.

References:

1. Pro bukhgalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini [On Accounting and Financial Reporting in Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 № 996. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (in Ukrainian)
2. Pro zatverdzhennia Natsionalnoho polozhennia (standartu) bukhgalterskoho obliku 1 "Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti" [On Approval of National Accounting Regulation (Standard) 1 "General Requirements for Financial Reporting"]: nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 07.02.2013 № 73. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (in Ukrainian)

3. Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku (MSBO 8). Oblikovi polityky, zminy v oblikovykh politykakh ta pomylky [International Accounting Standard (IAS 8). Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors]. LIGA:ZAKON. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/mul7031> (in Ukrainian)
4. Sherstiuk, O. L. (2001). Oblikova polityka yak osnova formuvannia finansovoi zvitnosti [Accounting policy as a basis for financial reporting]. *Rehionalni perspektyvy*, no. 2–3 (15–16), pp. 98–100. (in Ukrainian)
5. Veryha, Yu. A., & Voloshyn, A. M. (2008). Bukhhalterska finansova zvitnist pidpriemstva [Financial reporting of an enterprise]. Yu. A. Veryha (Ed.). 2nd ed., revised and supplemented. Kyiv: PP “Vydavnychiy dim «Kompiuterpres»”, 472 p. (in Ukrainian)
6. Lebedzevych, Ya. V. (2001). Vplyv oblikovoi polityky pidpriemstva na dokhody ta rezultaty diialnosti [The impact of enterprise accounting policy on income and performance]. *Visnyk ZhITI*, no. 15, pp. 155–162. (in Ukrainian)
7. Storozhuk, T. M. (2009). Oblikova polityka pidpriemstva: sutnist ta pryznachennia [Enterprise accounting policy: essence and purpose]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu DPS Ukrainy (ekonomika, pravo)*, no. 3. (in Ukrainian)
8. Chyzhevska, L. V., Polishchuk, I. R., & Sarhan, S. S. Oblikova polityka yak instrument upravlinnia finansovymy rezultatamy pidpriemstva [Accounting policy as a tool for managing the financial results of an enterprise]. Electronic repository. Available at: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/8142> (in Ukrainian)
9. Butynets, F. F. (Ed.). (2003). Teoriia bukhhalterskoho obliku [Theory of accounting]. Zhytomyr: Ruta, 444 p. (in Ukrainian)
10. Butynets, F. F., & Maliuha, N. M. (Eds.). (2005). Bukhhalterskyi oblik: oblikova polityka i plan rakhunkiv, standarty i korespondentsiia rakhunkiv, zvitnist [Accounting: accounting policy and chart of accounts, standards and correspondence of accounts, reporting]. Zhytomyr: Ruta, 512 p. (in Ukrainian)
11. Podolianchuk, O. A. (2008). Oblikova polityka ta yii vplyv na dokhody silskohospodarskykh pidpriemstv [Accounting policy and its impact on the income of agricultural enterprises]. *Ekonomika APK*, no. 4, pp. 103–108 (in Ukrainian)
12. Prodanchuk, M. A. (2014). Oblik u systemi upravlinnia ahrarnym biznesom pidpriemstv [Accounting in the agricultural business management system of enterprises]. Kyiv: NNTs IAE, 526 p. (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 11.08.2026

Дата прийняття статті: 09.09.2026

Дата публікації статті: 07.10.2026